

Kilsə zəngi Paşinyanı süquta səsləyir

Erməni apostol kilsəsi ölkənin müstəqilliyini qazandığı 1990-cı illərdən siyasi və mədəni həyatın əsas institutlarından birinə çevrilib. Sovet dönməsi boyu kilsə təqiblərə məruz qalsa da, azadlıqdan sonra konstitusiyanın 8-ci maddəsində "Erməni apostol kilsəsi"nin "tarixi missiyası" tanınıb. Bu, kilsəni "milli kilsə" kimi təsbit edir və dövlətlə sekulyar münasibətlərə dair suallar doğurur. Tarixən Rusiyanın regiondakı nüfuzu və kilsə arasında sıx əlaqə olub. Məsələn, 2023-cü ildə Rusiya prezidenti Vladimir Putin Katolikos II Qaregini "mədəni-humanitar əlaqələrin inkişafına verdiyi töhfəyə görə" ordenlə təltif edib. Sovet İttifaqının dağılmasından sonra kilsə həm milli kimliyin daşıyıcısı, həm də hakimiyyətin "legitimləşdiricisi" rolunu oynayır.

İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra kilsə rəhbərliyi baş nazir Nikol Paşinyanı istefaya çağırıb. Daha sonra isə arxiyepiskop Baqrat Qaltsyan ətrafında toplanan "Vətən üçün Təvəş" hərəkatı Paşinyanın hakimiyyətdən getməsinə tələb edib. Ötən aya qədər nisbətən sakit olan münasibətlər yenidən alovlanıb. Paşinyan mayın 29-da hökumət iclasında məbədlərin binalarını təhqir edərək "kilsələrimizi zibillik kimi doldurublar" sözlərini işlədib. Həmçinin "Məscidə girən ibadət etmək istəyir, qarşısına köhnə ayaqqabı,

dentlərin 62,5 faizi dini institutlara tam güvəndiyini bildirib, bu da siyasi qurumlardan xeyli yüksəkdir.

Ermənistanın konstitusiyası kilsəyə xüsusi status verir. 1995-ci il konstitusiyasının 8-ci maddəsində "Erməni apostol müqəddəs kilsəsi"nin "tarixi missiyası" milli identikliyi qorumaq kimi təsbit olunub. Lakin ekspertlər qeyd edirlər ki, burada istifadə olunan "milli kilsə" ifadəsi dövlətlə din arasında ayrılığı şübhə altına alır və islahat tələb edir. Digər tərəfdən bəzi insan haqları təşkilatçıları birmənalı olaraq bildirirlər ki, dövlət katolikosluğun daxili qaydalarına qarışmamaq, dini qurumları qanun çərçivəsində

erməni diasporu Paşinyanın siyasətini diqqətlə izləyir. Güclü diaspor təşkilatları (ANCA, AGBU və s.) həm lobbicilik fəaliyyəti, həm maliyyə dəstəyi ilə Ermənistanı təsir etmək imkanına malikdirlər. Tarixən erməni diasporu Ermənistandakı məbədlərin, abidələrin və xeyriyyə qurumlarının əsas maliyyə mənbəyi olub.

Bəzi ekspertlər qeyd edirlər ki, Paşinyan hazırda Rusiya və diasporun təsirlərini balanslaşdırmağa çalışır və bu baxımdan kilsə ilə qarşıdurma qaçılmazdır. Məsələn, bəzi rusiyapərəst mənbələrdə bildirilir ki, Paşinyan Rusiya və diaspora xidmət edən kilsə liderlərini məh-

Kilsə mənbələri qeyd edirlər ki, belə sərt ritorika Azərbaycan və digər "hücumçı qüvvələrin" narrativlərinə uyğundur və xalqı parçalamaq potensialı daşıyır.

Sorğular ictimai fikrin dağınıqlığını göstərir. 2024-cü ildə aparılan sorğuya əsasən, respondentlərin əksəriyyəti mediaya etimad göstərmir, dini institutlara inam isə keçən illə müqayisədə çox artıb. Həmçinin vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri bildirirlər ki, konstitusiya normalarına zidd olan rəftar rəhbər və dövlət arasında sərhədləri təhlükəyə atır. "Genesis Armenia" və s. düşüncə mərkəzləri isə Paşinyanın addımlarını seçkiöncəsi siyasi gediş kimi dəyərləndirir. Onların fikrincə, bu kampaniya ictimai etimadı azaltmağa və ideoloji uçurumu dərinləşdirməyə yönəlib. Ümumilikdə, medianın və sosial şəbəkələrin gündəmi Paşinyanla kilsə tərəfdarları arasında kəskin söz davası, teoloji müzakirələrdən çox siyasi təzyiq kontekstinə keçib.

Bu qarşıdurmanın gələcəkdə necə inkişaf edəcəyi sual altındadır. Bir digər ssenariyə görə, kilsə və müxalif qüvvələr birləşərək baş nazirə qarşı təzyiqi artırıcaq. Xüsusilə də parlament seçkiləri yaxınlaşdıqca daxili partiyalar kilsənin simvolik dəstəyini qiymətləndirirlər. Digər ehtimala görə, Paşinyan öz tərəfdarlarının arxasında qətiyyətli dayanaraq islahatları sürətləndirmək istəyir və qarşıdurmadan geri çəkilmək fikrində deyil. Bəzi müşahidəçilər düşünür ki, qarşıdurma yeni qanun və ya qərarlarla dərinləşə bilər. Məsələn, kilsə mülkiyyətinə vergilərin tətbiqi və ya kilsə daxili işlərə dövlət nəzarətinin artırılması. Eyni zamanda, güman edilir ki, bu gərginlik yaxın vaxtlarda siyasi təqvimə təsir edəcək. Bəlkə də yüksək müzakirələr, təxribata bənzər pozuntular fonunda insanlar hökumətin diqqətinin əsl təhlükələrdən yayındığını düşünəcək, nəticədə Paşinyana olan güvən zəifləyəcək.

Bir tərəfdən, Ermənistan cəmiyyəti üçün institutlararası etibarını qorumaq, digər tərəfdən isə konstitusiyaya və ailə dəyərlərinə sadiqliyi təmin etmək arasında çətin vəziyyət davam edir. Ekspertlər qeyd edirlər ki, kilsə hələ də xalqın ən çox inandığı qurumdur, onun mövqeləri tamamilə zərərsizləşdirilsə belə uzunmüddətli nəticələr proqnozlaşdırılmayan siyasi dəyişikliklər yarada bilər. Qarşıdurmanın sonrakı gedişi bu gün üçün açıq sual olaraq qalır.

Tacir SADIQOV,
"Respublika".

köhnə papaq çıxır" kimi sərt fikirlər səsləndirib. Ardınca şəxsi "Facebook" səhifəsində arxiyepiskoplara təhqiramiz ifadələr yazıb.

Kilsə tərəfdən dərhal cavab gəlib. İyunun 2-də Eçmiədzin katolikosunun rəhbərliyi ilə keçirdikləri Ruhani Şurada baş nazirin hərəkatları "dövlətçilik və millət birliyi üçün təhlükə" adlandırılıb. Kilsə rəsmi bəyanatında Paşinyanı "iblisvari, hörmətsiz" dildə danışmaqda ittiham edərək onun ritorikasının cəmiyyətin mənafevi təməlini sarsıtdığını vurğulayıb. Ruhani Şura həmçinin hökumətin kilsənin daxili işinə müdaxiləsinə meydan verməməli olduğunu bildirib. Baş keşiş Arşak Xaçatryan və kilsənin digər yüksək rütbəli nümayəndələri isə Paşinyanın üslubunu kobud və anlaşılmaz adlandırıblar. Sorğu nəticələri də göstərir ki, cəmiyyət hələ də kilsəyə böyük inamla yanaşır. "Caucasus Barometer"-in ötən ilki araşdırmasına görə, respon-

də idarə etməlidir. Bəzi vətəndaş cəmiyyəti qrupları və müstəqil ekspertlər Paşinyanın çıxışlarını seçkiöncəsi ictimaiyyəti parçalamaq və diqqəti həqiqi təhlükələrdən yayındırmaq cəhdi hesab edirlər.

Parlamentin spikeri Alen Simonyan ötən il bəyan etmişdi ki, kilsə şəffaflıqla vergi azadolunmasını qazanmalı və "kölgə gəlirlər" barədə məlumat verməlidir. Belə cəhdlər kilsə mədəniyyəti məsələlərinin hüquqi müstəvidə müzakirəsinə start verib. İslahat təklifləri arasında bəziləri konstitusiyanın 8-ci maddəsinin dəyişdirilməsini, kilsənin maliyyə və mülkiyyət üzərində nəzarətin artırılmasını irəli sürürlər, digər tərəf isə bunun milli ənənələrin pozulması kimi qiymətləndirilməsini istisna etmir.

Regiondakı xarici güclərin Ermənistanla münasibətlərində də kilsənin rolu mühümdür. Məsələn, Rusiyanın iştirakı ilə keçirilən tədbirlərdə kilsə və Kremlin sıx əməkdaşlığı təbliğ olunur. Digər tərəfdən, ABŞ və Fransada yerləşən

dudlaşdırmaq istəyir və katolikos özünü bir növ "ruhi lider" məqamına çıxaranda gərginlik artır. ABŞ və Avropa ölkələri isə rəsmi olaraq bu problemi Ermənistanın daxili işi sayır. Bununla belə, Qərb diplomatiyası Azərbaycanla sülh prosesinə üstünlük verdiyi halda İrəvan daxilindəki parçalanmalar və diasporun etirazları da narahatlıq doğura bilər.

Bu qarşıdurma Ermənistanda və diasporada böyük rezonans yaradıb. Kütləvi informasiya vasitələrində tərəflərin dilləri kəskin fərqlənir. Hökumətə yaxın media və analitik dairələr Paşinyanın daha çox şəffaflıq və modernləşdirmə zərurəti üzərində durduğunu vurğulayır. Onun tərəfdarları hesab edirlər ki, kilsə də hüquqi müstəvidə ictimai qurumdur və istənilən nəzarətə açıq olmalıdır. Müxalifət mətbuatı və kilsə tərəfdarları isə bu ritorikani qəbul edilməz sayır. Tanınmış dini liderlərin dediklərinə görə, baş nazirin açıqlamaları dini hissləri təhqir edir və dövlət rəsmisinə yaraşmır.